XVI. Používání pojmu obvyklého bydliště před Ujednáním o ruských a arménských uprchlících z roku 1928

DALIBOR JÍLEK A JANA MICHALIČKOVÁ*

Všechno má svůj účel a úlohu...
Antonín Dvořák o lokomotivě

1. PŘEDZNAMENÁNÍ PROBLÉMU

Příspěvek prvotně sleduje diachronické normativní souvislosti. Zkoumá, jak a také proč byl v poslední třetině 19. století pojem obvyklého bydliště poprvé uveden do německého chudinského práva. Z chudinského práva čerpaly pojem dvoustranné dohody, jejichž jednou stranou bylo Německo. Prvním kodifikačním výsledkem Haagské konference mezinárodního práva soukromého byla Úmluva o civilním řízení z roku 1896. Úmluva převzala pravidlo dvoustranné dohody. Žádná další haagská úmluva z přelomu 19. a 20. století nepoužila pojem coby hraniční určovatel. Obrat nastal mimo zasedání Haagské konference. Ujednání o právním postavení ruských a arménských uprchlíků z roku 1928 uvedlo obvyklé bydliště do repertoáru hraničních určovatelů s jedinečnou pojmovou úlohou, a sice vedle domicilu. Bydliště bylo použito jako podpůrný hraniční určovatel.

* Tato práce byla podporována „Agentúrou na podporu výskumu a vývoja" na základě smlouvy č. APVV-14-0852. Dalibor Jílek je profesorem oboru mezinárodního práva veřejného na Fakultě práva Panevropské vysoké školy v Bratislavě. JUDr. Jana Michaličková, PhD., působí v praxi a soustřeďuje se zejména na mezinárodní právo soukromé, rodinné právo a rodinnou politiku.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 383 30.08.16 12:46

Druhým sledem příspěvku je analytické posuzování struktury, obsahu a úlohy pojmu obvyklého bydliště. Obsah pojmu se přibližně shoduje s významem výrazu. V příspěvku se pracuje se slovním spojením, jež je ustálené a dvojsložkové. Toto slovní spojení odpovídajícím způsobem nemůže vysvětlit teorie obvyklého významu, podle níž každá složka spojení si zachovává samostatný význam. Význam slovního spojení neutváří prostý součet významů těchto složek.

Pojem obvyklého bydliště si od počátku udržuje v odlišných formách práva faktickou a deskriptivní povahu. Tím se odlišuje od jiných pojmů používaných v mezinárodním právu soukromém jako hraniční určovatelé. Jak pojem domicilu, tak pojem bydliště jsou právní pojmy. Totéž platí o státní příslušnosti. Uvedenému pojmu byla naukou mezinárodního práva připsána ve druhé polovině 19. století výjimečná úloha určovat rozhodné právo. Úloha byla navázána zejména na otázky právního postavení a způsobilost osoby.

2. CHUDINSKÉ PRÁVO: PRVOTNÍ POUŽÍVÁNÍ POJMU OBVYKLÉHO BYDLIŠTĚ

Zřejmě poprvé byl použit pojem obvyklé bydliště *(gewöhnliche Aufenthalt)* v německém sociálním zákonodárství. Normotvůrce uvedl do zákona o podporném bydlišti z 6. června 1870 neznámé slovní spojení. Ustanovení § 10 podmínilo vydání potvrzení o nemajetnosti nepřetržitým obvyklým bydlištěm:[1] *„Wer innerhalb eines Ortsarmenverbandes nach zurückgelegtem vier und zwanzigsten Lebensjahre zwei Jahre lang ununterbrochen seinen gewöhnlichen Aufenthalt gehabt hat, erwirbt dadurch in demselben den Unterstützungswohnsitz.“*

Podle zákonného ustanovení podporné bydliště značilo místo neboli místní správní okrsek, k němuž osoba příslušela.[2] Podporné bydliště utvářelo sociální vztah mezi osobou a konkrétním místem. Byl to rovněž druh právního vztahu, z jehož obsahu pramenila povinnost malého či velkého územního svazku poskytnout chudinskou podporu osobě. Takovému jedinci vznikal nárok na podporu i péči.

1 Gesetz über den Unterstützungswohnsitz, Bundesgesetzblatt des Norddeutschen Bundes Band 1870, Nr. 20, s. 360–361.

2 BRÁF, A. *Bydliště*. Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 4, Bianchi-Giovini-Bžunda. Praha: J. Otto, 1891, s. 997.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 384 30.08.16 12:46

Podporné bydliště se účelem i úlohou odlišilo od domovského práva, jež vzešlo z analogické myšlenky, že každý jedinec by měl příslušet jak ke svrchované entitě – státu, tak k místnímu správnímu svazku: obci. To bylo tak vydatné právní spojení mezi osobou a obcí, že se nepozbývalo prostou nepřítomností, třebaže trvající dlouhou dobu. Domovské právo se ztrácelo až okamžikem nabytí jiného domovského práva po stanovené době pobytu.[3]

K podpoře byl zavázán místní chudinský svazek jako základní organizační prvek soustavy. Místní svazek tvořila jedna obec nebo více obcí, které se sdružily za účelem poskytování chudinské podpory. Do soustavy náležel také zemský chudinský svazek, který se staral o osoby, které pozbyly podporné bydliště. Třetím prvkem hierarchické soustavy byl spolkový stát, který byl povolán k podpoře cizinců a navrátilých státních příslušníků, kteří neměli žádné podporné bydliště. Spolkový stát rovněž pomáhal zemským chudinským svazkům a jejich městům.[4]

Podporné bydliště se nabývalo pobytem, uzavřením sňatku či na základě původu.[5] Zákon podmiňoval nabytí podporného bydliště pobytem *(Aufenthalt)* zletilé osoby v obvodu místního chudinského svazku, kde měla po dobu dvou let své *nepřetržité obvyklé bydliště*.[6] Věk osoby byl stanoven na 24 roků, což se tehdy pokládalo za hranici hospodářské nezávislosti jedince. Tento věk byl pozdějšími změnami zákona snižován až na pouhých 16 let.

Zvolená dvouletá doba odpovídala tehdejším právním poměrům i pracovním a hospodářským požadavkům. Byla na rozdíl od trvání domovského práva kratší i pružnější. Z právního hlediska byla jejím normativním pozadím stěhovací a usazovací svoboda každého jedince neboli svoboda pohybu osob. Od dělnictva i ostatních tříd, které poskytovaly pracovní síly, se očekával pohyb podle potřeb hospodářství. Pobyt v určitém místě a výkon hospodářské činnosti nesloužil jen samotné osobě, ale přispíval k hospodářskému prospěchu obce jako celku. To byl jeden z argumentů, s nímž se v právním i hospodářském uvažování počítalo. Podle této pragmatické i empirické

---

3 Doba byla v některých spolkových zemích jako v Bavorsku 5 let, popřípadě 10 let.

4 BRÁF, A. *Chudinství*. Ottův slovník naučný. Díl 12. CH-Sv. Jan. Praha: J. Otto, 1897, s. 430 a násl.

5 Srov. § 9 zákona.

6 Srov. § 10 zákona, který v německém jazyce zní: „Wer innerhalb eines Ortsarmenverbandes nach zurückgelegtem vier und zwanzigsten Lebensjahre zwei Jahre lang ununterbrochen seinen gewöhnlichen Aufenthalt gehabt hat, erwirbt dadurch in demselben den Unterstützungswohnsitz."

Aktuální právní problémy_zlom.indd 385 30.08.16 12:46

představy byl výkon povolání pokládán za ekvivalent nároku na chudinskou podporu.[7]

Dvouletá doba začala běžet ode dne, kdy pobyt začal. Začátek pobytu byl svázán podobně jako domicil se skutkovými okolnostmi, se skutečnostmi *(factum)*. A stejně tak byl předpokládán projev vůle na základě svobodného sebeurčení, to značí volby místa trvalého pobytu.[8] Volbou byl jedinec dlouhodoběji spřízněn s konkrétním místem. Jednotlivec ztratil podporné bydliště v důsledku nepřetržité nepřítomnosti v místě po stejně dlouhou dobu. Když se kdokoli ocitl bez podporného bydliště, přejímal jeho podporu a péči zemský svazek v souladu se zásadou subsidiarity.

Podporné bydliště nemělo jedinou formu tak jako domicil. Domicil se odedávna v římském právu rozrůznil do několika druhů. Domicil narození (*domicilium originis*) se odlišoval od domicilu volby. Domicil závislý se týkal manželky a dětí. Jejich domicil byl odvozen od domicilu manžela a otce. Domicil volby mohl jedinec uskutečnit až po nabytí zletilosti. Domicil zakládal sociální a právní spojení s místním společenstvím.[9] Shodně tomu bylo u podporného bydliště, kde se těsná právní souvislost a podobnost naplnily. Žena sdílela manželovo podporné bydliště a nezletilé děti byly účastny podporného bydliště otce. Až osoba starší dvacet čtyři let mohla nabýt nezávislé podporné bydliště.

Jakmile je zákonné ustanovení o podporném bydlišti strukturálně nazřeno, ukazuje se, že pojem obvyklé bydliště je součástí abstraktní skutkové složky, a nikoli předepsaného právního následku. Jinými slovy, slovní spojení bylo vneseno do hypotézy, a to jako jedna z požadovaných podmínek. Osoba musela v daném místě obvykle pobývat po určenou dobu. Pojem podporného bydliště byl stejně jako pojem domicilu volby založen na *factum*, kdežto *animus (Absicht)* mohl být vyvozen ze skutečnosti. Proto bylo podporné bydliště taktéž nazýváno *domicile de secours*.

V pojmu podporného bydliště se obrážel římskoprávní pojem domicilu volby,[10] který byl zaznamenán v právní větě: *domicilium re et facto*

---

7 BRÁF, A., op. cit. 2, s. 998.

8 BEUTNER, D., HERRFURTH, G. *Das Reichs-Gesetz über den Unterstützung-Wohnsitz vom 6. Juni 1870*. Berlin: Fr. Kortkampf, 1872, s. 30.

9 SAVIGNY, F. C. *A Treatise on the Conflict of Laws, and the Limits of their Operation in Respect of Place and Time*. Edinburgh: T. & T. Clark, Law Publishers, 1869, s. 54.

10 LONG, G. Domicilium. In: SMITH, W. *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. London: John Murray, 1875, s. 420–421.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 386 30.08.16 12:46

transfertur, non nuda contestatione.[11] Z věty utvářející právní pojem vyplývalo, že pouhý úmysl k založení bydliště nestačil. Ve smyslu § 10 zákona o podporném bydlišti ani právní, ani faktický úmysl nemohl ustavit podporné bydliště bez opravdového spojení jedince s obcí čili s místním chudinským svazkem. Osoba musela v místě vyvíjet činnost, zejména hospodářskou, čímž přispívala k blahu obce. Kde takový svazek nebyl, musel se ujmout osoby vyšší chudinský svazek.

Bydliště bylo v právním smyslu vysvětleno v samostatné nominální definici.[12] Bydliště znamenalo místo trvalého pobytu založeného na úmyslu osoby soustředit tam svou činnost. Bydliště tak bylo vystavěno na stejné pojmové struktuře: na skutečnosti a úmyslu jako domicil volby.[13] Přitom *factum* značilo opravdovou sounáležitost jedince a jeho rodiny s obcí, začlenění do života obce.[14] Naproti tomu úmysl *(animus)* charakterizovala dobrovolnost. Přitom podporné bydliště – chudinský domicil *(Armen-Domizil)* – musel být úřady a soudy snadno ve smyslu § 1 zákona o podporném bydlišti poznatelný a také zjistitelný.[15]

Použité právní pojmy – domicil, bydliště a podporné bydliště – byly vůči sobě sémanticky prostupné. Vyrostly z totožného sémantického kořene, jenž se zrodil v římském právu. Pojem bydliště se tehdy používal v soudním řízení civilním i trestním a rovněž v církevním právu. Do oblasti chudinského práva ho s náležitým přívlastkem uvedl německý zákon o podporném bydlišti. V § 10 zákona o podporném bydlišti si pojem obvyklého bydliště zachoval faktickou, deskriptivní povahu.

O několik let později Německo začlenilo skoro stejné slovní spojení „obvyklé místo bydliště" do mezinárodního práva. Dvoustranné ujednání uzavřené 18. října 1878 mezi Belgií a Německem upravovalo vzájemný přístup příslušníků obou států k chudinskému právu.[16] Smluvní pravidlo stanovilo,

---

11 D.50. I.20. Paul.

12 BRÁF, A., op. cit. 2, s. 997.

13 Tamtéž.

14 V římském právu factum předpokládalo integraci do místní komunity, do jejího sociálního a náboženského života. MOATTI, C. Mobility and Identity between the Second and Fourth Centuries: The "Cosmopolitization" of the Roman Empire. In: RAPP, C., DRAKE, H. A. (Eds.) *The City in the Classical and Post-Classical World. Changing Context of Power and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 136.

15 BEUTNER, D., HERRFURTH, G., op. cit. 8, s. 30.

16 Übereinkunft zwischen dem Deutschen Reich und Belgien wegen gegenseitiger Zullasung der beiderseitigen Staatsangehörigen zum Armenrecht:" Reichsgesetzblatt (RGBl.), 1879, s. 316.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 387 30.08.16 12:46

že příslušným orgánem pro vydání potvrzení o nemajetnosti je ve všech případech orgán obvyklého místa bydliště cizince:[17] *„Das Armuthszeugniß ist dem Ausländer, welcher zum Armenrechte zugelassen werden will, in allen Fällen von der Behörde seines gewöhnlichen Aufenthaltsortes auszustellen.“*

Původní slovní spojení, zatím neustálené, bylo doplněno o jeden výraz. Spojení si udrželo ve dvoustranné smlouvě faktickou povahu. Úlohou tohoto zpřesněného pojmu bylo určovat orgán, který měl pravomoc vydávat potvrzení o nemajetnosti osobě, která nepříslušela k danému státu. Pojem byl následně použit v dalších dvoustranných mezinárodních smlouvách, které německé kancléřství uzavřelo s dvěma sousedními státy. Německo sjednalo další dvoustranné dohody: dne 20. února 1880 s Francií[18] a s Rakouskem-Uherskem 9. května 1886.[19]

3. ÚSTAV MEZINÁRODNÍHO PRÁVA: OPOMÍJENÍ POJMU OBVYKLÉHO BYDLIŠTĚ

Ústav mezinárodního práva *(Institut de Droit International)*[20] byl zřízen za účelem rozvoje mezinárodního práva veřejného a soukromého.[21] Někteří jeho spoluzakladatelé – například Bluntschli, Mancini – sdíleli *internacionalistický* názor na postavení mezinárodního práva soukromého.[22] Podle jejich mínění bylo mezinárodní právo soukromé jedním oddílem mezinárodního práva. Utváření pravidel mezinárodního práva soukromého tak záviselo na mezinárodním právu veřejném. Tato forma práva zejména stanovila meze působnosti soukromoprávních pravidel.

Již na druhém zasedání Ústavu, které bylo uspořádáno v Ženevě, se projevily neshody ohledně základu mezinárodního práva soukromého. Mezinárodní právo soukromé se zdálo být nehotové, nezralé a neúplné. Postrádalo bezpečný právní základ pro aplikaci cizího práva. Proto vzešla z jednání

17 Tamtéž.

18 Reichsgesetzblatt (RGBl.),1881, s. 81.

19 Reichsgesetzblatt (RGBl.),1887, s. 120.

20 Ústav mezinárodního práva (Institut de Droit International) byl založen v belgickém Gentu na radnici v Salle de l'Arsenal dne 8. září 1873. Zakladatelé se sešli již v srpnu téhož roku na pozvání Rolina-Jaequemynse.

21 DROZ, G. A. L. A Comment on the Role of the Hague Conference on Private International Law. *Law and Contemporary Problems*. 1994, Vol. 57, No. 3, s. 2.

22 Mancini pracoval jako předseda Ústavu.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 388 30.08.16 12:46

myšlenka nikterak z říše realistického utopismu: kodifikovat obecné zásady kolizního práva. V rozpravě byla odmítnuta doktrína mezinárodní zdvořilosti coby fundament mezinárodního práva soukromého. Naopak přízeň účastníků získala zásada *příslušnosti* zejména pro úpravu otázek osobního postavení a způsobilosti jednotlivce.

Zásada příslušnosti byla kodifikována v zákoníku soukromého práva kantonu Curych *(Privatrechtliches Gesetzbuch für den Kanton Zürich)* z roku 1853. Zákoník vycházel ze Savignyho pronikavého učení. Kodex rozlišoval mezi osobním postavením občanů a cizinců *(Kantonsfremde)*. Podle § 2 se právní postavení (právní způsobilost a způsobilost k právním činům) občanů kantonu v zahraničí řídilo právem domova neboli vlasti. Zákoník v závazném jazyce stanovil:[23] „*Die rechtliche Eigenschaft der Kantonsbürger (Rechtsfähigkeit, Handlungsfähigkeit) richten sich selbst im Ausland nach dem Recht ihrer Heimat*."

Osobní postavení občana upravoval zákoník podle práva vlasti *(lex patriae)*, ať takový občan prodléval kdykoli kdekoli mimo domovský kanton. To značí za hranicemi kantonálního území a mimo působnost kantonálního práva. Bluntschliho komentář zásadu příslušnosti pojal jako výjimku ze zásady teritoriality čili jako jedinečný projev exteritoriality. Poněvadž územní svrchovanost ovládá výkon zákonodárné, výkonné a soudní pravomoci.[24] A kantonální ustanovení soukromého práva naopak vyvěralo z personální svrchovanosti vykonávané státem nebo jeho součástí nad osobou, která k této entitě příslušela.

Mancini jako poslanec italského parlamentu a navrhovatel předlohy občanského zákoníku *(Codice Civile)* v parlamentním Výboru pro zákonodárství byl vůdčím zastáncem zásady příslušnosti.[25] Italský občanský zákoník z roku 1865 byl vypracován pod jeho vlivem. Ustanovení čl. 6 upravovalo postavení, způsobilost a rodinné vztahy:[26] „*La stato e le capacità delle persone ed i rapporti di famiglia sono regolati dalla legge della nazione a cui esse appartengono*."

---

23 BLUNTSCHLI, J. C. *Privatrechtliches Gesetzbuch für den Kanton Zürich. Erster Band, Pesonen -und Familienrecht*. Zürich: Druck und Verlag von Fr. Schulthess, 1854, s. 3–6.

24 Ibid.

25 MANCINI, P. S. *Diritto Internazionale. Volume unico*. Napoli: Presso Giuseppe Marghieri, 1873, s. 2–6.

26 Codice civile del Regno D'Italia. Torino: Stamperia reale, 1865.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 389 30.08.16 12:46

Občanskoprávní ustanovení mělo ve srovnání se soukromoprávní úpravou platnou v kantonu Curych širší aplikační rozsah. *Ratione materiae* italského zákoníku pokrylo i otázky rodinných vztahů, vztahů mezi manželi a vztahů mezi rodiči a dětmi. Namísto práva domova *(Recht ihrer Heimat)* určovalo osobní právo jednotlivce *právo národa*, k němuž příslušel.

Mancini důsledně uvažoval ethnokraticky. Za základ *(fundamento)* mezinárodního práva, jehož jednotlivou částí bylo mezinárodní právo soukromé, určil příslušnost *(nazionalità)*. Postavil příslušnost proti domicilu a nad domicil. V sémantickém smyslu byly přitom oba pojmy právní, a nikoli faktické, deskriptivní povahy.

Na druhém zasedání Ústavu konaném v Ženevě Mancini doporučil používat příslušnost pro úpravu osobního postavení jednotlivce.[27] *„Lo Stato e la Capacità della Persona, i Rapporti di Famiglia ed i diritti e le obbligazioni che ne derivano, debbono giudicarsi applicando le leggi della sua Patria, cioè della Nazione a cui essa appartiene; e solo sussidiariamente le leggi del suo attuale Domicilio, allorchè diverse legislazioni civili coesistono in un medesimo Stato, ovvero si tratti di persone prive di nazionalità, o aventi doppia nazionalità."*

Předmětem úpravy byly kromě postavení a způsobilosti osoby taktéž rodinné vztahy po vzoru italského občanského zákoníku. Osobní práva a povinnosti měly být upraveny právem vlasti, neboť osoba prvotně příslušela k národu. V mezinárodní politice se tehdy prosazovala vůdčí zásada jeden národ tvoří jeden stát. V Manciniho uvažování byl národ věčným a nutným společenstvím, které nemá žádný začátek a ani konec. Podle Manciniho dějinná životaschopnost národa závisela na svobodě a nezávislosti. Lidé potřebovali, potřebují a budou potřebovat národ a k němu vždy přísluší.

V Manciniho doporučení zaujal podpůrné právní postavení *současný domicil (attuale domicilio)*. Domicil měl být používán pro případy, nikterak výjimečné, kdy pro různé spolkové země společného státu platilo různé občanskoprávní zákonodárství. Mancini vzal v potaz také postavení osob bez státní příslušnosti nebo osob s dvojí či vícenásobnou příslušností. Třebaže jednotlivec měl příslušet k jedinému státu. Pro případy bipolitismu a apatrismu měl být také aplikován *současný domicil*.

[27] Institut de Droit International, Session de Genève, 1874, Rapport Préliminaire sur "L'Utilité de rendre obligatoire pour tous les États, sous la forme d'un ou de plusieurs Traités internationaux, un certain nombre de règles générales du Droit International Privé, pour assurer la décision uniforme des conflicts entre les différentes législations civiles et criminelles".

Aktuální právní problémy_zlom.indd 390 30.08.16 12:46

Ani curyšské, ani pařížské zasedání Ústavu (1877, 1878) se k Manciniho návrhu nevrátily. Vedle Manciniho se podjali úlohy zpravodajů Arnzt a Westlake. Jejich úkolem bylo připravit soubor obecných zásad pro následné zasedání Ústavu v Bruselu.[28] Přitom Westlake, ovlivněný anglosaským právem, zaznamenal, že kdykoli je v anglickém právu zákonem připuštěna aplikace osobního práva, tak se u dotčené osoby uplatňuje domicil, a nikoli jeho politická příslušnost *(political nationality)*.[29] Zpravodajové navrhli čl. VI, který představili na bruselském zasedání:[30] *„Status and capacity of a person are governed by the laws of the place to which a person belongs through his nationality, but they shall be governed by the laws of the place of his domicile of origin when different civil legislation exist in that State. If a person has no known nationality, his status and capacity are governed by the laws of his domicile."*

Návrh obecné zásady odkazoval na zákony místa, k němuž osoba příslušela na základě své státní příslušnosti. Nicméně oproti Manciniho předloze nebyl použit současný domicil, nýbrž domicil původu *(domicilium originis)* pro případy souběžného, avšak rozdílného občanskoprávního zákonodárství ve spolkovém státu. Domicil původu se lišil od domicilu volby coby právního spojení jednotlivce se společenstvím obce. Lišil se v pojmovém obsahu. Základ dvou forem domicilu je rozdílný, protože *domicilium originis* spočívá v narození, což bývá pro novorozence domov rodičů. Nicméně každá forma domicilu měla vykonávat stejnou pojmovou úlohu. Za situace, kdy osoba neměla žádnou příslušnost, tak její právní postavení a způsobilost se řídily zákony jejího domicilu.

Zasedání Ústavu v Oxfordu v létě roku 1880 se vrátilo k bruselské předloze. Pojmová struktura domicilu původu a domicilu volby nebyla dostatečně ustálená v mezinárodním právu. Obsah obou právních pojmů závisel na vnitrostátním právu.[31] Chyběl jeden, byť úzký obsah každého pojmu v mezinárodním právu uspořádaný alespoň do pravděpodobnostní struktury. Přitom oba pojmy byly v návrhu použity. Nicméně domicil původu obsažený v před-

[28] Zasedání se konalo v roce 1879.

[29] WESTLAKE, J. *A Treatise on Private International Law with Principal Reference to its Practice in England*. Second edition. London: William Maxwell & Son, 1880, s. 43.

[30] NADELMANN, K. H. Mancini's Nationality Rule and Non-Unified Legal Systems. Nationality versus Domicile. *The American Journal of Comparative Law*.1969, Vol. 17, s. 429.

[31] Srov. DICEY, A. V. *The Law of Domicile as a Branch of the Law of England, Stated in the Form of Rules*. London: Stevens and Sons, 1879; The Spectator. Dicey on the Law of Domicile, 9 August 1879, s. 20–21.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 391 30.08.16 12:46

loze pro případ složeného státu vyvolal nesouhlasnou odezvu. Takový druh domicilu se vzpěčoval svobodě volby. Proto se objevily názorové rozpory.

V rozpravě nebyl veden pouze spor o objektivní pojmový znak domicilu volby, nýbrž zejména o znak subjektivní. Jádro sporu lpělo v míře a rozsahu uplatnění formalismu ve vztahu k domicilu volby. Účelem bylo vyloučit nejasné situace. Domicil musel být jednoznačně zjištěn podle zásady jednoty místa a času. Otázkou proto bylo, má-li být obsah pojmu nutně spojen s úmyslem faktickým nebo právním. Obhájci formalistického pojetí požadovali, aby nutnou pojmovou složkou domicilu volby byl společně písemný projev vůle a registrace.[32] Tím by se odstranily pochybnosti o skutečném místě pobytu osoby v určitém okamžiku.

Nakonec se rozprava začala ubírat jiným doktrinárním směrem. Uvažování italské školy se prosadilo. Pierantoni, Manciniho zeť, poukázal na nutnost utvářet především obecné zásady, na čemž se účastníci dříve shodli. Rokování dospělo k hlasování, na jehož základě byla z návrhu odstraněna část o složených právních systémech. Avšak nešlo o destruktivní hlasování, které by vyloučilo zvláštní úpravu vážící se ke spolkovému státu. Pierantoni se naopak dovolal jiného hraničního určovatele, a to práva spolkové země, k níž osoba příslušela. Zásada příslušnosti byl použita nikoli ve vztahu k federálnímu státu, nýbrž vzhledem k dílčí svrchované entitě. Domicil původu byl opuštěn. Pierantoni navrhl konečné znění čl. VI:[33] *„L'état et la capacité d'une personne sont régis par les lois de l'Etat auquel elle appartient par sa nationalité. Lorsqu'une personne n'a pas de nationalité connue, son état et sa capacité sont régis par les lois de son domicile. Dans le cas où différentes lois civiles coexistent dans un même Etat, les questions relatives à l'état et à la capacité de l'étranger seront décidées selon le droit intérieur de l'Etat auquel il appartient."*

V návrhu byly použity tři hraniční určovatele. První byl obecný a hlavní, kdežto dva zbývající byly podpůrné. Rozhodné postavení příslušnosti (lex patriae) bylo vůči osobnímu právu jednotlivce zachováno. Domicilium bylo zachováno pro osoby bez státní příslušnosti. Právní postavení a způsobilost apatridy upravovaly zákony jeho domicilu. Ústav se v dalších letech opakovaně

---

32 Srov. NADELMANN, K. H., op. cit. 30, s. 430.

33 Institut de Droit International, Session d'Oxford, 1880, Principes généraux en matière de nationalité, de capacité, de succession et d'ordre public, s. 1.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 392 30.08.16 12:46

vracel k navrženému řešení a stvrzoval předlohu v návazných doporučeních.[34]

4. HAAGSKÁ KONFERENCE SOUKROMÉHO PRÁVA: PRVOTNÍ POUŽÍVÁNÍ POJMU OBVYKLÉHO BYDLIŠTĚ

Diplomatické snahy italské a nizozemské vlády na poli smluvní kodifikace mezinárodního práva soukromého nebyly příznivě přijímány oslovenými státy. Diplomacie evropských států zastávala opatrný postoj ke smluvní kodifikaci soukromého práva. Ačkoli Mancini řídil v letech 1881–1885 italské ministerstvo zahraničí, nepodařilo se mu získat většinové mínění. Italské diplomatické úsilí mělo ovšem účinného spojence: Nizozemí. Až v roce 1893 se prosadilo diplomatické úsilí nizozemské vlády.[35] Ta svolala do Haagu první mezinárodní konferenci, která měla posoudit otázky rodinného práva a zjišťovat obecné zásady kolizního práva.

Hned v prvním opusu vypracovaném *ad hoc* způsobem bez podpory stálého sekretariátu – Úmluva o civilním řízení z roku 1896 – byly použity v čl. 15 dva pojmy: obvyklé bydliště *(résidence habituelle)* a současné bydliště *(résidence actuelle)*. Jejich pojmová úloha však nebyla kolizní: „*Dans tous les cas, le certificat ou la déclaration d'indigence doit être délivré ou reçu par les autorités de la résidence habituelle de l'étranger, ou, à défaut de celle-ci, par les autorités de sa résidence actuelle.*"

Smluvní pravidlo se předmětem a účelem shoduje s pravidlem dvoustranného ujednání uzavřeného mezi Belgií a Německem v roce 1878 o chudinském právu. Je jeho normativní odvozeninou. Potvrzení nebo prohlášení o nemajetnosti vydával cizinci ve všech případech orgán jeho obvyklého bydliště. Pokud takové bydliště nebylo, ujal se vystavení veřejné listiny orgán současného bydliště *(résidence actuelle)*.

Pojem současného bydliště jako by navazoval na Manciniho doporučení učiněné na zasedání Ústavu v roce 1874. Avšak Manciniho předloha nabá-

---

[34] Institut de Droit International, Session de Lausanne,1888, Conclusions concernant les principes communs au droit civil et au droit commercial (Rapporteur : M. Ludwig von Bar): „Conformément aux principes adoptés à Oxford, la capacité d'une personne, en matière commerciale comme en matière civile, se détermine d'après sa loi nationale."

[35] VAN LOON, H. The Hague Conference on Private International Law. *Hague Justice Journal*. 2007, Vol. 2, No. 2, s. 4–5.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 393 30.08.16 12:46

dala k používání pojmu současného domicilu *(attuale domicilio)*. Nicméně výrazy současný domicil a současné bydliště nesdílely jeden význam. Druhá Haagská úmluva o civilním řízení s vročením 1905 jen zopakovala předchozí smluvní úpravu v čl. 21.

Další úmluva připravená Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého využila také pojem obvyklého bydliště.[36] Tvůrci smluvního textu určili pojmu odlišnou, netotožnou úlohu. Článek 2 Haagské úmluvy o poručnictví stanovil: *„Si la loi nationale n'organise pas la tutelle dans le pays du mineur en vue du cas où celui-ci aurait sa résidence habituelle à l'étranger, l'agent diplomatique ou consulaire autorisé par l'Etat dont le mineur est le ressortissant pourra y pourvoir, conformément à la loi de cet Etat, si l'Etat de la résidence habituelle du mineur ne s'y oppose pas."*

Smluvní pravidlo vyvažovalo poměr mezi územní a personální svrchovaností (výsostí) smluvních stran. Účelem bylo vyloučit jejich střet ohledně poručnictví. Pravidlo upravovalo právní vztah mezi státem obvyklého bydliště dítěte a státem jeho příslušnosti. Pravidlo dovolovalo diplomatickému nebo konzulárnímu zástupci státu, jehož bylo dítě příslušníkem, ustavit poručníka, a to k založení jeho ochrany. Dítě totiž postrádá plnou způsobilost k právním činům.[37] Jeho právní postavení je závislé na dospělých kvůli nedostatku úsudku.

Nebyl to vnitrostátní soud, který ustavil poručnictví, nýbrž pověřené orgány státu, k němuž dítě příslušelo. To se dělo ve shodě s vůdčí zásadou příslušnosti. Zahraniční orgány jsou státem pověřeny vykonávat jak diplomatickou,[38] tak konzulární ochranu dítěte.[39] Stát, na jehož území mělo dítě obvyklé bydliště, nesměl být proti ustavení poručnictví. Jeho svrchovanost byla smluvním ustanovením respektována i chráněna. Druhá hmotněprávní podmínka požadovala, aby vnitrostátní právo neupravovalo poručnictví ve státě, kde má dítě své obvyklé bydliště.

Smluvní pravidlo vycházelo ze zásady příslušnosti, nicméně jeho aplikace byla podmíněna mezinárodněprávní zásadou svrchované rovnosti. Ustanovení předepsalo pravidlo, které vyrovnávalo veřejné zájmy států, když

---

36 Convention du 12 juin 1902 pour régler la tutelle des mineurs.

37 International Court of Justice, Case concerning the application of the Convention of 1902 Governing the Guardianship of Infants *(Netherlands v. Sweden)*, Judgment of 28 November, 1958, s. 16.

38 Srov. čl. 3 písm. b) Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z roku 1961.

39 Srov. čl. 5 písm. a) Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích roku 1963.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 394 30.08.16 12:46

uplatňovaly územní a personální svrchovanost anebo jenom výsost. Analyzované ustanovení rozvedl i zpřesnil čl. 1 Haagské úmluvy. Podle výchozího smluvního ustanovení upravovalo poručnictví nezletilého jeho vnitrostátní právo.[40] Přitom zájmy a potřeby dítěte, jeho právní ochrana, se v ustanovení bezprostředně neprojevily. Byly skryty v jeho normativním účelu.

Na začátku příprav smluvního textu nebyl vzat do vyjednávací úvahy pojem bydliště s přívlastkem „obvyklý". Na druhém zasedání uskutečněném 13. července 1894 předloha výhradně prosazovala trojici hraničních určovatelů: příslušnost, bydliště a domicil.[41] Nicméně někteří zástupci požadovali, aby se návrh ubíral novým kodifikačním směrem. Tak by byla zvolena odchylná pojmová soustava, jež by předjímala použití jiných hraničních určovatelů. Tradiční hraniční určovatele jako příslušnost, bydliště a domicil by byly opuštěny. To však nebylo ani lehké, ani možné, poněvadž doktrinární váha doporučení vzešlá ze zasedání Ústavu mezinárodního práva přetrvávala. Nebylo snadné ji zvrátit a vývoj mezinárodního práva soukromého přesměrovat.

Jednání konference byla vedena pod názorovým a hodnotovým vlivem výsledků soukromé kodifikace, jež vypracoval Ústav. Rozprava se vedla o příslušnosti dítěte, která musela být známá a nesporná. Nicméně příslušnost nemusí ve všech situacích bezpečně určovat rozhodné právo. Otázky příslušnosti byly podle tehdejšího stavu mezinárodního práva doménou vnitrostátního práva.[42] Způsoby nabývání a pozbývání příslušnosti se v zákonech jednotlivých států odlišovaly a výlučně podléhaly vnitrostátní úpravě. Právní pojem příslušnosti na vnitrostátním právu zcela závisel.

Stejně tomu bylo u druhého pojmu. Návrh smluvního textu obsahoval pojem bydliště, avšak bez jakéhokoli přívlastku.[43] Pojem zaujímal podpůrné postavení. Když nebylo možné založit poručnictví dítěte bydlícího v jiném státě podle práva jeho příslušnosti, přicházel do úvahy jeho domicil a zejména bydliště. A to proto, že aplikace pravidel vnitrostátního práva dítěte

---

40 Čl. 1 ve francouzském jazyce zní: „La tutelle d'un mineur est réglée par sa loi nationale."

41 Actes de la Deuxième Conférence de La Haye chargée de réglementer diverses matières de droit international privé (25 juin au 13 juillet 1894), s. 94.

42 Permanent Court of International Justice, Nationality Decrees Issued in Tunis and Morocco, Advisory Opinion No. 4, 7 February 1923, s. 24: „Thus, in the present state of international law, questions of nationality are, in the opinion of the Court, in principle within this reserved domain."

43 Actes de la Deuxième Conférence de La Haye chargée de réglementer diverses matières de droit international privé (25 juin au 13 juillet 1894), Protocole Finale.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 395 30.08.16 12:46

by bez jakýchkoli podmínek vyvolávala jeho exteritoriální účinky. Ještě na druhém zasedání proto nebylo možné konsolidovat návrh smluvního textu. Přesto, že zasedání bylo formálně ukončeno, vedení konference vyjádřilo přání, aby komise pracovaly nadále na přípravě předlohy. Redakční úpravy jednotlivých ustanovení pokračovaly rovněž.

Při zahájení třetího zasedání, dne 6. června 1900, se v redakčních úpravách objevil pojem obvyklého bydliště *(résidence habituelle, résidant habituellement)*. Podle zprávy třetí komise byl výraz „bydliště" doplněn o druhý výraz „obvyklé". Přitom slovní spojení použité v jiných normativních souvislostech nedospělo k žádné významové proměně. Oba výrazy si zachovaly shodný význam.[44]

Důvodem přiložení přívlastku byl nedostatek stálosti bydliště a nejistota při zjišťování skutečného bydliště osoby. Proto byl k základnímu výrazu připojen kvalifikující přívlastek. Pojem obvyklého bydliště mohl podle představ navrhovatelů účinněji splnit předepsanou úlohu. Pojem domicilu dítěte *(domicile du mineur)* nebyl použit, neboť dítě sdílelo obvykle domov jeho rodičů či poručníka. Taková právní situace by přivodila začarovaný kruh. Ani jiný návrh, jenž spoléhal na hraniční určovatel domicilu rodičů, se neprosadil.[45]

Pojem obvyklého bydliště nebyl v Haagské úmluvě o poručnictví použit pro určení rozhodného práva. Obvyklé bydliště plnilo v čl. 2 jinou pojmovou úlohu. Avšak čl. 7 Haagské úmluvy upravoval naléhavé situace do okamžiku, než bylo poručnictví ustaveno:[46] *„En attendant l'organisation de la tutelle, ainsi que dans tous les cas d'urgence, les mesures nécessaires pour la protection de la personne et des intérêts d'un mineur étranger pourront être prises par les autorités locales."*

Podle ustanovení mohl nutná opatření učiněná na ochranu osoby a v zájmu dítěte nařídit příslušný orgán podle místa obvyklého bydliště dítěte. Z účelu a předmětu smluvního pravidla vyplývalo, že takový orgán měl zejména vyhovět zásadě blízkosti. Takový orgán musel být v bezprostřední blízkosti a v kontaktu s dítětem, aby jeho opatření odpovídala právním a sociálním požadavkům.

---

44 CLIVE, E. M. The Concept of Habitual Residence. *The Juridical Review*. 1997, Part 3, s. 139.

45 CAVERS, D. F. "Habitual Residence": A Useful Concept? *The American University Law Review*. 1972, Vol. 21, Iss. 3, s. 477.

46 Convention du 12 juin 1902 pour régler la tutelle des mineurs.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 396 30.08.16 12:46

I v další úmluvě[47] připravené Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého byl zaměněn výraz „domicil" slovním spojením „obvyklé bydliště".[48] Avšak pozoruhodnější rozprava se rozvinula během VI. zasedání Haagské konference mezinárodního práva soukromého v roce 1928. Rozprava se soustředila na doplnění úmluv upravujících kolizní otázky manželského práva z let 1902 a 1905.[49] Německý delegát Neumayer navrhl, aby způsobilost osob bez státní příslušnosti uzavírat manželství byla upravena právem obvyklého bydliště.

Návrh nesměřoval proti prvořadému postavení *práva vlasti* při úpravě právního postavení a způsobilosti jednotlivce. Koneckonců většina států přijala Manciniho ideje a ty vnesly do vnitrostátního práva. Návrh mířil proti právnímu pojmu domicilu, jehož obsah se různil od právní úpravy k úpravě. Pojem byl rozdílně používán ve velkých právních systémech, a to v anglosaském právu a v právu vyvěrajícím z římské tradice. Podle navrhovatele byl pojem obvyklého bydliště obsahově stálý. Odkazoval na trvalost i nepřetržitost právní situace osoby.[50] Jeho obsah byl faktický, deskriptivní, čímž stál proti právnímu pojmu domicilu.

Fakticita pojmu obvyklého bydliště byla lákavá i odrazující vidina. Návrh nezískal mezi váhajícími zástupci států oporu. Ale ani pojem domicilu nenacházel příznivé přijetí. Poněvadž z řady poznatků vyplývalo, že žadný vnitrostátní právní řád neposkytoval definici, na jejímž základě mohl být domicil s aplikační jistotou zjištěn. Právo obvyklého bydliště bylo přesto navrženo jako rozhodné nejen pro apatridy, ale taktéž pro bipolity.

Nicméně názory na použití pojmu obvyklého bydliště se proměňovaly. Kinon, belgický zástupce, byl proti záměně právního pojmu za pojem faktický. Posléze pojal opačný názor, který zdůvodnil dvěma možnými situacemi. V první situaci se obvyklé bydliště shoduje s domicilem, což zaručuje a ospravedlňuje zjištění. Ve druhé situaci se obvyklé bydliště s domicilem neshoduje, avšak v takové situaci se domicil stal méně dostačujícím prvkem. *Domicilium* mělo podle Kinona v sobě cosi fiktivního, smyšleného.[51] Proto mělo být použito obvyklé bydliště.

47 Convention du 17 juilllet 1905 concernant l'interdiction et les mesures de protection analogues.

48 Srov. čl. 6, 7, 8, 11 a 14.

49 Např. Convention du 12 juin 1902 pour régler les conflicts de lois en matière de mariage.

50 DE WINTER, L. *Nationality or Domicile? The Present State of Affaires*. Recueil des cours. Collected Courses of The Hague Academy of International Law. Leyden: Martinus Nijhoff, 1969, tome III, s. 424.

51 Tamtéž, s. 425.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 397 30.08.16 12:46

VI. zasedání Haagské konference mezinárodního práva soukromého mimoto projednávalo návrh úmluvy o mezinárodním prodeji zboží. Během jednání bylo zvažováno použití práva prodávajícího anebo kupujícího. Předmětem jednání byla otázka, jaký hraniční určovatel použít pro obchodní vztahy. Švédský zástupce Bagge upozornil na skutečnost, že *Společnost mezinárodního práva*[52] zvolila namísto výrazu „domicil" výraz „bydliště", aby se vyhnula rozdílnému výkladu. Rozdílný výklad způsobovala divergentní vnitrostátní úprava.

Jakmile právní pojmy nemají definiční vysvětlení v dané mezinárodní smlouvě, jejich obsah je prvořadě svázán s vnitrostátním právem každé smluvní strany. V této uzavřené právní souvislosti se obsah pojmu používáním buduje, trvá i proměňuje, kdežto faktické pojmy se vážou k realitě, označují i symbolizují vnější skutečnosti. Podle Baggeho byl pojem domicilu právní povahy a naopak pojem bydliště otázkou skutečnosti.[53] Následně byl výraz „bydliště" doplněn o kvalifikující přívlastek, a to nejprve o synonymní přívlastek „obvyklý" *(ordinaire)*. Následně bylo na návrh Neumeyera slovní spojení *„résidence ordinaire"* nahrazeno slovním spojením *„résidence habituelle"*. Mezinárodní smlouvy upravující kolizní otázky rodinného práva se sjednotily s návrhem úmluvy o mezinárodním prodeji zboží. V návrhu však pojem obvyklého bydliště nabyl jinou úlohu, pojmovou úlohu hraničního určovatele.

5. UJEDNÁNÍ O RUSKÝCH A ARMÉNSKÝCH UPRCHLÍCÍCH: OBRAT V POUŽÍVÁNÍ POJMU OBVYKLÉHO BYDLIŠTĚ

Ujednání o právním postavení ruských a arménských uprchlíků z 30. června 1928 je jednou z formálních složek závazného souboru mezinárodních smluv o hromadném uprchlictví,[54] třebaže se ozývaly ojedinělé doktrinární hlasy, že ujednání nezakládají mezinárodněprávní závazky.[55] Ujednání měla pouze stvrdit odhodlání států dodržovat dohodnutá doporučení. Základem

52 Srov. International Law Association.

53 DE WINTER, L., op. cit. 50, s. 125.

54 Arrangement concerning the Legal Status of Russian and Armenian Refugees, League of Nations Treaty Series, No. 2005, Vol. LXXXIX, s. 53.

55 KIMMINICH, O. Die Entwicklung des internationalen Flüchtlingsrecht – faktischer und rechtsdogmatischer Rahmen. *Archiv des Völkerrecht*. 1982, Nr. 4, s. 370–371.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 398 30.08.16 12:46

mezinárodněprávní platnosti těchto smluv byl vskutku konsens a splnění mezinárodněprávní povinnosti zápisu a uveřejnění ve Sbírce mezinárodních smluv.[56]

Ujednání spoluutvářela soubor závazných smluv, které však charakterizoval *ad hoc* fragmentární přístup. Společnost národů řešila řetězec problémů hromadného uprchlictví dílčím způsobem. Jednotlivé smlouvy byly svým předmětem a účelem soustředěny na úpravu prolínajících se stavů a právních vztahů. Upravovaly buď vydávání průkazů totožnosti ruským uprchlíkům,[57] nebo stanovily stipulativní definici ruského či arménského uprchlíka či jiných uprchlíků,[58] nebo zavázaly smluvní strany k přijetí určitých opatření.[59]

Ujednání o vydání průkazů totožnosti ruským a armenským uprchlíkům z 12. května 1928 poskytuje těmto osobám *náhradní ochranu* i postavení. Ruští a arménští uprchlíci ztratili *de iure* ochranu vykonávanou státem jejich příslušnosti. Většinou zůstali bez příslušnosti k určitému státu. Podle dekretu Všeruského ústředního výkonného výboru a Rady lidových komisařů byli zbaveni státní příslušnosti z důvodu, že opustili Rusko po 7. listopadu 1917 nebo se více než pět roků zdržovali mimo vlast. Arménští uprchlíci byli buď bez jakýchkoli průkazů totožnosti, nebo byli vybaveni tureckými cestovními doklady s platností jednoho roku, nebo pasy Arménské republiky.

Na ruské a arménské uprchlíky nemohla být použita pravidla mezinárodního cizineckého práva. Ruští a arménští uprchlíci se ocitli v neprávním stavu. Běženci nepříslušeli k žádnému státu. Žádný stát jim neposkytoval diplomatickou či konzulární ochranu. Do žádného státu se nemohli vrátit. Žádný stát nebyl vázán mezinárodněprávní povinnosti umožnit jim vstup a pobyt na vlastním území. Státy neupravovaly jejich právní postavení ani způsobilost na základě vnitrostátního práva.

---

56 Srov. čl. 18 Paktu Společnosti národů (č. 507/1921 Sb. z. an.): „Všechny mezinárodní smlouvy a závazky, které příště budou sjednány členem Společnosti, musí býti ihned zapsány úřadem tajemnickým a jím uveřejněny co možno nejdříve. Žádná z těchto mezinárodních smluv nebo závazků nebude závazná, dokud nebude zapsána."

57 Arrangement with regard to the Issue of Certificates of Identity to Russian Refugees, League of Nations Treaty Series, No. 355, Vol. XIII, s. 237.

58 Arrangement relating to the Issue of Identity Certificates to Russian and Armenian Refugees, League of Nations Treaty Series, No. 2004, Vol. LXXXIX, s. 47.

59 Arrangement concerning the Extension to Other Categories of Refugees of Certain Measures taken in favour of Russian and Armenian Refugees. League of Nations Treaty Series, No. 2006, Vol. LXXXIX, s. 63.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 399 30.08.16 12:46

Nemožnost použití některého druhu cizineckého režimu, jehož podstata vyvěrá z formální či materiální vzájemnosti, si vynutila autonomní mezinárodněprávní regulaci. Pro úpravu právního postavení ruského a arménského uprchlíka byl použit zdrženlivý, nepřikazující jazyk doporučení. Úprava osobního postavení ruského a arménského uprchlíka byla spojena s hierarchií hraničních určovatelů: *„Il est recommandé que le statut personnel des réfugiés russes et arméniens soit régi dans les pays où leur ancienne loi n'est plus reconnue, soit par la loi de leur domicile ou de leur résidence habituelle, soit, à défaut, par la loi de leur résidence."*

Smluvní ustanovení podmíněně vyloučilo *lex patrie* tam, kde osobní právo uprchlíků nebylo již uznáno. Hraniční určovatel příslušnosti nemohl působit nerušeně. Vždyť ruští běženci byli zbaveni státní příslušnosti uzákoněním kolektivní denaturalizace. Ujednání proto odkázalo na právní spojení bližší povahy. Smluvní strany sobě předepsaly úpravu, která umožnila volbu mezi domicilem a obvyklým bydlištěm podle toho, který hraniční určovatel byl ve vnitrostátním zákonodárství obsažen. Pojem domicilu byl právním pojmem, a to povahy relativní, a nikoli absolutní. Jeho používání výlučně záviselo na vnitrostátním právu každé smluvní strany.

Smluvní ustanovení neodkazovalo na zákony současného domicilu, což navrhoval Mancini na druhém zasedání Ústavu mezinárodního práva v Ženevě pro případy apatrismu. Pravidlo částečně vyhovělo čl. VI Pierantoniho předlohy, jež byla schválena na oxfordském zasedání Ústavu v roce 1880. Přičemž byl odmítnut domicil původu *(domicilium originis)* a použit domicil volby, jehož pojmový obsah určovaly *factum* a *animus*. Objektivní pojmový znak předpokládal spojení mezi uprchlíkem a organizovaným společenstvím obce, do níž se začlenil. Kdežto *animus* znamenal úmysl osoby soustředit v místě svou činnost. Rozhodoval-li soudce kolizní otázku osobního práva, řídil se vnitrostátním právem, v němž byly obsah i struktura pojmu usazeny. Pojem domicilu byl závislým právním pojmem stejně jako státní příslušnost.[60] Krčmář vystihl oba pojmy jako pojmy relativní, a nikoli absolutní povahy.[61] Absolutnost by značila jakýsi druh všeobecnosti *(Allgemeinbegriff)*.[62]

---

60 KRČMÁŘ, J. *Úvod do mezinárodního práva soukromého. Část I. propedeutická*. Praha: Bursík & Kohout, 1906, s. 224–225.

61 Tamtéž, s. 224.

62 MANN, F. A. Der "Gewöhnliche Aufenthalt" im Internationalen Privatrecht: Ein Beitrag zum Problem der Rechtsvereinheittlichung. *Juristen Zeitung*. 1956, 11. Jahrgang, Nr. 15/16, s. 466.

Aktuální právní problémy_zlom.indd 400 30.08.16 12:46